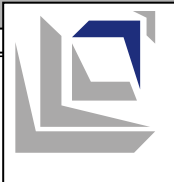

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02 и 82/08, 167/10 и 51/11) и врз основа на член 22 став 1 од Законот за средно образование („Службен весник на Република Македонија” бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12, 100/2012 и 24/2013) министерот за образование и наука ја донесе наставната програма за наставниот предмет *латински јазик* за почетно изучување на гимназиско образование (што се реализира во II или III година како избран предмет или како предмет во избраните подрачја).

**НАСТАВНА
ПРОГРАМА**

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

ЛАТИНСКИ ЈАЗИК

почетно изучување (II и/или III година)

Скопје, август 2013

ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

1. Идентификациони податоци

1.1. Назив на наставниот предмет: Латински јазик

1.2. Вид на средно образование: гимназиско образование

1.3. Години на изучување: трета, почтено изучување

1.4. Број на часови:

- Број на часови неделно: 2 часа
- Број на часови годишно 72 часа

1.5. Статус на наставниот предмет: избран

2. Цели на наставната програма

2.1. Општа цел

- Изучувањето на латинскиот јазик овозможува да се развијат јазичната култура со осознавањето на некои универзални елементи на јазикот, да се разберат причинско-последичните односи и врски и меѓусебната зависност на јазичните и културно-цивилизациските процеси и појави и да се усвојат знаења и претстави за античката римска култура, јазик, историја, литература и митологија. Преку изучувањето на латинскиот јазик се овозможува соодветна подготовка за изучување на современите странски јазици, како и совладување на терминологијата од различни научни дисциплини.

2.2. Општи цели

Учениците:

- да ја развијат јазичната култура и самосвест со осознавањето на некои универзални елементи на јазикот. Преку споредби на блиски и контрастни примери и преку анализа и синтеза на јазичните појави учениците ја стекнуваат и ја развиваат способноста за самостојно размислување за јазикот. На тој начин тие ги развиваат и своите когнитивни способности, како и логичното и апстрактно размислување.
- да ги разберат причинско-последични односи и врски и меѓусебна зависност на јазичните и културно-цивилизациските процеси и појави преку нивното дијахроно изучување. Учениците ја согледуваат и разбираат корелацијата меѓу културните и цивилизациските појави во простор и во време. На тој начин учениците ја развиваат и способноста за критично, самостојно и објективно просудување, свеста за слобода на мислењето и самостојност во работата. Откриваат и развиваат сопствени стратегии за учење, се оспособуваат за самостојно пронаоѓање информации од различни извори, како и за обработка на тие информации, па со тоа и за идни самостојни студии.
- да ги усвојат високите морални вредности и критериуми иманентни на грчко-римската античка цивилизација со читање и преведување на изворни извадоци од делата на римските мислителите и автори и на тој начин да ги оформуваат и развиваат сопствените морални квалитети. Исто така, се афирмираат хуманите етички начела и стандарди на мислење и однесување, што води и кон промени во позитивното самовреднување и самопочитување.
- да усвојат знаења и претстави за античката римска култура (јазик, историја, литература, митологија) за да поттикне кај учениците споредување со националните и други, пошироки културно-развојни токови, како и свест за македонскиот национален и културно-јазичен идентитет.
- да изградат добри работни навики поради специфичноста на изучувањето на латинскиот јазик. Нужноста од редовна секојдневна работа и надградба на новите врз претходно усвоените знаења поттикнуваат да се развие систематичност и истрајност кај учениците. Големиот број позитивни парадигматични сентенци им помагаат учењето да го восприемаат како доживотен процес.

2.3. Посебни цели

Со постигањето на посебните цели во изучувањето на латинскиот јазик учениците треба:

- да се здобијат со знаења од латинскиот јазик во обем кој им овозможува да читаат, пишуваат и преведуваат поедноставни изворни латински текстови;
- да ги разберат и правилно да ги употребуваат стручните термини од различни предметни подрачја;
- да се оспособат преку јазичните законитости на латинскиот јазик да ги осознаат и општите јазични законитости, граматички категории и терминологија и тие знаења да ги применат при изучувањето современи странски јазици и македонски јазик;
- да развијат способност за трансфер на знаења од латински на други јазици, што се однесува на сите граматички структури, а особено е важно што се оспособуваат за споредување и идентификација на лексичките единици од заедничко (латинско) потекло во други современи јазици и во мајчиниот јазик (латинизми и интернационализми);
- да стекнат знаења за римската цивилизација, литература и култура;
- да ги восприемат универзалните вредности на антиката;
- да се оспособат самостојно да користат литература (речници, прирачници);
- да ја развијат моќта за разбирање и создавање правилни и осмислени реченици, како и моќта за прецизна анализа на граматичките односи во реченицата.

3. Образовен процес

Содржините во трета година - почетно изучување на латинскиот јазик, се групирани на тој начин што поголемиот дел го сочинуваат наставни содржини од јазикот, а останатиот дел отпаѓа на содржини кои се однесуваат на римската цивилизација и култура. Содржините од јазик, пак, се групирани на следниов начин: фонетика, морфологија на името и морфологија на глаголот. Сите овие компоненти и содржини можат меѓусебно да се комбинираат и испреплетуваат на различни начини и во различен сооднос, во зависност од креативноста на наставникот, како и од интересот и способностите на учениците. Притоа може да дојде до израз слободата и автономноста на непосредните учесници во наставниот процес - учениците и наставникот.

3.1. Структурирање на содржините за учење

Тема: Јазик

ФОНЕТИКА			
Содржина	Оперативни цели	Стандарди на знаења	Дидактички насоки и поврзаност со другите предмети
<p>Латинско писмо (појава и развој)</p> <p>Акцентирање и изговор</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поделба на гласовите - Поделба на слогови - Правила за акцентирање - Класичен и традиционален изговор 	<p>Ученикот да научи да чита и пишува, да го усвои правилниот изговор и акцент на латинскиот јазик.</p>	<p>Ученикот ја познава латинската абецеда.</p> <p>Ученикот ги препознава гласовите и може да ги дели зборовите на слогови.</p> <p>Ученикот ги знае разликите меѓу двата начина на изговор и ги знае временските периоди во кои тие се употребувале.</p> <p>Ученикот знае правилно да ги акцентира латинските зборови.</p>	<p>Учениците се поттикнуваат да направат споредба со примери за поделба на слогови од мајчиниот јазик.</p> <p>Да се направи споредба со правилата за акцентирање во македонскиот јазик и во другите современи јазици.</p> <p>Вежби за особеностите на акцентот преку читање и повторување.</p>
МОРФОЛОГИЈА			
Содржина	Оперативни цели	Стандарди на знаења	Дидактички насоки и поврзаност со другите предмети
<p>ВИДОВИ ЗБОРОВИ Менливи и неменливи зборови</p>	<p>Ученикот да ги идентификува и категоризира различните видови зборови.</p>	<p>Ученикот ги именува и препознава видовите менливи и неменливи зборови во латинскиот.</p>	<p>Со помош на предзнаењата се посочува на идентичноста на видовите зборови во мајчиниот јазик.</p>
<p>ИМИЊА (Nomina)</p> <p>Именки и придавки Категории на именската промена (род, број и падеж кај именките и придавките)</p> <p>Деклинации - Прва деклинација</p>	<p>Ученикот да ја сфати функцијата на падежите во латинската реченица, да го разбере начинот на образување на падежните форми (основа/наставка/завршок) и</p>	<p>Ученикот ги цитира именските форми, определува по која деклинација се менува некое име, ги менува по падежи различните имиња, ги анализира формите и ги применува тие знаења при превод на реченица; - сложува именки и придавки од</p>	<p>Функцијата на падежите да се усвојува преку превод и анализа на поедноставни реченици.</p> <p>Вежби: сличностите и разликите меѓу падежните завршоци во различните деклинации.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Втора дефлекција - Трета дефлекција - Четврта дефлекција - Петта дефлекција 	да се оспособи правилно да ги преведува.	различни дефлекции.	Корелација со современи странски јазици во кои постои падежен систем.
<p>Компарација на придавките</p> <p>Суплетивна и описна компарација</p>	Ученикот да се запознае со начинот на образување на степените (правилна и компарација од различни основи, како и описна компарација) и нивното значење, како и да ги примени овие знаења при превод од латински на македонски јазик.	Ученикот ги разликува степените на компарација кај придавките, <ul style="list-style-type: none"> - знае како се образуваат, - ги препознава во реченица или текст, - определува род, број и падеж и - правилно ги преведува. 	Корелација со мајчиниот јазик и современите странски јазици.
<p>Заменки (Pronomina)</p> <p>Видови заменки: лични, посвојни, повратни, показни, односни и прашални</p> <p>Категории кај заменките</p> <p>Промена на заменките</p>	Ученикот: <ul style="list-style-type: none"> - да направи споредба на заменската со именската флексија. - да ги препознава, разбира и правилно да ги преведува заменските форми. 	Ученикот ги именува и категоризира наведените видови заменки, ги менува по падежи заменките, ги анализира нивните форми и ги преведува на македонски јазик.	<p>Корелација со мајчиниот јазик и современите странски јазици.</p> <p>Усвојувањето на личните заменки може да се олесни преку куси и лесни дијалози.</p> <p>Усвојувањето на прашалните заменки може да се синхронизира со синтакса на независна прашална реченица.</p>
<p>Броеви (Numeralia)</p> <p>Видови броеви</p> <p>Главни и редни броеви</p>	Ученикот да ги препознава, правилно да ги чита и преведува главните и редните броеви.	Ученикот ги именува и разликува главните и редните броеви, додека делните и прилошките ги препознава со помош на речник. Ученикот ги разликува менливите и неменливите броеви, ги менува по падежи, ги анализира нивните форми и правилно да ги преведува.	<p>Вежби со претворање на римски во арапски броеви и обратно, решавање поедноставни задачи со римски броеви.</p> <p>Корелации со броевите во некои современи јазици (пр. во италијанскиот јазик).</p>

<p>ГЛАГОЛИ (Verba)</p> <p>Категории на личните глаголски форми (лице, број, време, состојба, начин, вид, преодност)</p> <p>Безлични глаголски форми (инфинитив на презент и перфект)</p> <p>Конјугации I-IV конјугација</p> <p>Градба на: Индикатив на времињата од презентската основа во актив и пасив кај глаголите од I-IV конјугација. Индикатив на времињата од презентска основа на глаголот esse. Партицип на презентот. Индикатив на времињата од перфектната основа кај глаголите од I-IV конјугација и глаголот esse. Партицип на перфект пасивен. Индикатив на времињата од партиципската основа кај глаголите од I-IV конјугација. Императив на презентот и императив на футурот кај глаголите од сите конјугации и глаголот esse.</p>	<p>Ученикот да ги именува, идентификува и разликува глаголските категории</p> <p>Ученикот да ги препознава, идентификува личните и безличните глаголски форми, да ги анализира и да ги применува при превод од латински на македонски јазик.</p> <p>Ученикот да ги разликува и разбира термините основа, наставка, завршок.</p>	<p>Ученикот ги познава граматичките одлики на латинските глаголи и определува во кое лице, време, број и состојба се наоѓа одредена глаголска форма.</p> <p>Ученикот ги цитира, образува, менува, анализира и преведува глаголските форми и ги разбира нивните соодноси во реченица.</p>	<p>Изработка на табеларни прегледи за систематизирање на знаењата за глаголските форми.</p> <p>Се поттикнуваат учениците врз основа на предзнаењата од другите предмети самите да доаѓаат до заклучоци.</p> <p>Препорачливо е содржините од морфологија да се усвојуваат преку обработка и анализа на реченици и полесни текстови.</p> <p>Паралелно со усвојувањето на граматичките содржини, учениците да усвојуваат лексички единици и да се поттикнуваат да ги откриваат латинизмите во мајчиниот јазик и во современите странски јазици што ги изучуваат.</p>
--	---	--	---

<p>НЕМЕНЛИВИ ЗБОРОВИ</p> <p>Прилози Предлози: со акузатив, со аблатив со акузатив или аблатив</p>	<p>Ученикот да се оспособи да ги препознава неменливите зборови и правилно да ги применува и преведува во склоп на реченицата.</p>	<p>Ученикот ги препознава прилозите и со помош на речник ги преведува. Ученикот ги знае следните предлози: - ante, ad, contra, inter, extra, post, per, trans - a/ab, cum, de, e/ex, sine, pro - in, sub</p>	<p>Корелација и споредби со мајчиниот и современите странски јазици. Вежби - предлозите во функција на префикси во многубројни сложенки во мајчиниот и во современите странски јазици.</p>
СИНТАКСА НА НЕЗАВИСНА РЕЧЕНИЦА			
Содржина	Оперативни цели	Стандарди на знаења	Дидактички насоки и поврзаност со другите предмети

<p>Независна исказна реченица во индикатив</p> <p>Независна прашална реченица во индикатив</p>	<p>Ученикот да ги запознае главните делови на реченицата (субјект, предикат, атрибут и апозиција) како и конгруенцијата на субјектот и предикатот.</p>	<p>Ученикот го знае редот на зборовите во латинската реченица и знае кој дел од реченицата во кој падеж стои (субјект, директен и индиректен објект, именски дел од предикатот). Ученикот знае со кои сврзници започнуваат независните прашални реченици, ги препознава во текст и правилно ги преведува од латински на македонски јазик.</p>	<p>Функциите на дативот на индиректен и акузативот на директниот објект се усвојуваат постепено при превод и анализа на реченици. Усвојувањето на прашалните реченици да се синхронизира со прашалните заменки. Вежби со дополнување на делови од реченицата, претворање на исказна во прашална реченица. Корелација и со мајчиниот и современите странски јазици.</p>
РИМСКА ЦИВИЛИЗАЦИЈА И КУЛТУРА			
Содржина	Оперативни цели	Стандарди на знаења	Дидактички насоки и поврзаност со другите предмети
Постанок и развој на Римската држава	Ученикот да се запознае со	Ученикот ги знае:	Корелација со предметот <i>Историја</i> .

<p>- Основањето на градот Рим</p> <p>- Од политичката историја на Рим (кралство, република, царство)</p> <p>Развој на писменоста</p> <p>- Постанок и распространување на книгата</p> <p>- Материјали за пишување</p> <p>Хеленска и римска митологија</p> <p>Секојдневниот живот во Рим</p> <p>- Семејство</p> <p>- Јавен живот</p> <p>- Образование</p> <p>- Забава</p>	<p>најважните настани, појави и личност во римската историја. Ученикот да се запознае со создавањето и развојот на градот Рим</p> <p>Ученикот да ги сфати причинско-последичните врски на општествените и културните појави.</p> <p>Ученикот да се запознае со најважните етапи од процесот на создавање, умножување и дистрибуција на книгите.</p> <p>Ученикот да се запознае со најпознатите и поважните митови и божества од грчкиот и римскиот пантеон со нивните припадности.</p> <p>Ученикот да се запознае со одликите на секојдневниот општествен и приватен живот во античкиот Рим.</p>	<p>- основните елементи на републиката и империјата како облик на државно уредување;</p> <p>- типичните архитектонски обележја на градот Рим;</p> <p>Ученикот знае да ги наведе и да ги објасни причините за најважните настани во историјата на Рим.</p> <p>Ученикот ја знае терминологијата поврзана со овие процеси (папирус, пергамент, волумен, ротулус, кодекс и сл.) и хронологијата на настанување на различните облици на книги.</p> <p>Ученикот ги знае најважните митови кои се основа на хеленската и римската книжевност и ги знае најважните грчки и римски божества.</p> <p>Ученикот самостојно ги наведува и елаборира основните облици и белези на семејниот живот, видовите образование и начините и местата за забава и општествена активност во Рим.</p>	<p>Да се направи хронолошки преглед на развојот на политичките институции во Рим и да се прикаже графички ширењето на неговата моќ на Апенинскиот полуостров и низ Медитеранот.</p> <p>Лектира: Тит Ливиј <i>Од основањето на градот Рим.</i></p> <p>Овие содржини се погодни за самостојни, проектни активности на учениците (есеи, ѕидни весници, ликовни творби).</p> <p>Вежби - влијанието на хеленската митологија во сите подоцнежни форми на уметност, споредба помеѓу хеленскиот, римскиот пантеон и словенските божества и митови и митологиите на други индоевропски народи.</p> <p>Корелација со предметот <i>Историја</i>. Споредба со современото семејство, начини на забава и степени на образование.</p>
ТЕРЕНСКА НАСТАВА			
Содржина	Оперативни цели	Стандарди на знаења	Дидактички насоки и поврзаност со другите предмети

Посета на музеј, археолошки локалитет и библиотека	Ученикот да ја согледа примената на изучувањето на латинскиот јазик во толкувањето на античкото наследство, влијанието на римската врз македонската култура, како и употребата на терминологијата од латинско потекло во различни научни дисциплини.	Ученикот знае да наведе неколку клучни термини од областа на археологијата и епиграфијата.	Корелација со предметите <i>историја</i> и <i>ликовна уметност</i> . Посета на музеј или локалитет во кој учениците ќе можат да видат натписи на латински јазик. Посета на библиотека што има одделение со стари книги и ракописи.
---	--	--	--

3.2. Наставни методи и активности на учење

Бидејќи се работи за наставен предмет во кој се преплетуваат содржини од јазик, римска цивилизација и култура се препорачува часовите да бидат комбинирани од предавања, дискусии, работа во групи, презентации, проверување на знаењата.

Активности на наставникот

Наставникот по латински јазик ја организира работата на часовите, ги предва предвидените граматички содржини, ги објаснува начините на превод од латински на македонски јазик и обратно, дава упатства за редовната и дополнителна литература и начинот на којшто таа се користи во наставата, во соработка со учениците организира дискусии на теми од содржините за римската цивилизација и култура, ги следи постигањата на учениците и дава оценка за резултатите на учениците.

Активности на ученикот

Ученикот редовно ја посетува наставата по латински јазик, активно учествува во работата на часовите (во работилници, работа во двојки, дискусии, подготвува презентации за определени содржини од наставната програма), учествува во донесување процедури за работата на часовите и проверувањето на постигнатите резултати.

3.3. Организација и реализација на наставата

Наставата по латински јазик се реализира во текот на учебната година со по два наставни часа неделно во кабинет наменет за изучување на класичните јазици. Потребни се услови за изведување на индивидуална и тимска работа на учениците при реализирањето на содржините. Теренската настава може да се изведе како дел од планираните екскурзии на училиштето на некој археолошки локалитет или во некоја културно-историска институција во градот.

3.4. Наставни средства и помагала

3.4.1. Наставни средства

За изведување на наставата по латински јазик потребни се следните наставни средства: табла, лцд проектор, комјутери со приклучок на Интернет.

3.4.2. Учебници и учебни помагала за учениците

За реализација на наставата неопходен е учебник по латински јазик, одобрен од страна на министерот за образование и наука. Исто така, наставникот, за успешна реализација на наставата, како и за поттикнување на креативноста на учениците, може да употребува списница за латински јазик, преводи на дела од римски класици на македонски јазик.

4. Оценување на постигањата на учениците

Проверувањето и оценувањето на знаењето на учениците треба да биде јавно и може да се спроведе во повеќе видови (усно, писмено, преку различни задачи) и на различни начини (одделно, групно, дополнување).

При проверувањето на знаењето се прибираат податоци за знаењето што го постигнале учениците (колку учениците се способни да ги раберат јазичните појави и правила и да ги употребуваат нив во различни контексти). Знаењето може да се провери на повеќе начини, при што активно учествуваат учениците.

При оценувањето на знаењето потребно е однапред да им се каже на учениците:

- кога се проверува знаењето;
- како ќе се спроведува тоа;
- според кои мерила ќе се оценува.

Конечната оценка мора да се заснова на сите оценки што ги добил ученикот во текот на учебната година, од усни и писмени проверки на знаењата и учеството на учениците во различни активности. Најголемо влијание, сепак, треба да имаат оценките кои се најобјективни, најчесто писмени работи, доколку се спроведени врз основа на објективен тест на знаења и според однапред утврдени стандарди. Во текот на годината треба да се изработат две писмени работи (по една во секое полугодие).

5. Кадровски и материјални предуслови за реализација на наставната програма

5.1. Основни карактеристики на наставникот

Покрај соодветното образование предвидено со стандардот за наставниот кадар, наставникот по латински јазик треба да го познава литературниот македонски јазик, да поседува вештини за комуникација и разбирање, како и да поседува способност да им ги пренесе на учениците високите морални вредности и критериуми иманентни на грчко-римската античка цивилизација и на тој начин да влијае во оформувањето и развивањето на морални квалитети на учениците.

5.2. Норматив за наставен кадар

Наставата по латинскиот јазик ја изведува наставник со завршени класични студии кој се здобил со звање дипломиран класичар или дипломиран класичен филолог.

5.3. Стандард за простор и опрема

За изведување на наставата по латински јазик потребна е училница опремена со основни аудио-визуелни средства.

Оптимално решение е опремен кабинет за предавање и изучување на класичните јазици, кој покрај аудио – визуелните средства (лцс проектор, ТВ приемник со видеопроектор), да има и компјутери, приклучени на Интернет, прирачна библиотека со најсовремена литература за учениците.

6. Почеток на примена на наставната програма

Датум на започнување: *01. 09. 2013 година*

Потпис и датум на утврдување на наставната програма

Наставната програма по *латински јазик* за почетно изучување на гимназиско образование (што се реализира во II или III година како изборен предмет или како предмет во изборните подрачја), на предлог на Бирото за развој на образованието, ја утврди

Министер

Спиро Ристовски

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Бр.11-5180/1
20.09.2013 год.
СКОПЈЕ

Изработил: работна група, проф. д-р Весна Димовска, координатор
Контролирал: Трајче Ѓорѓиевски, раководител на одделение
Одобрил: м-р Митко Чешларов, раководител на сектор

м-р Весна Хорватовиќ, директор